

УДК 342.1

О.В. Максименко,
кандидат юридичних наук

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ВІЛЬНЕ ВИСЛОВЛЮВАННЯ ДУМКИ

У статті розглянуто сутність права на вільне висловлювання думки. Досліджено поняття адміністративно-правового забезпечення прав дітей в Україні. Проаналізовано основні права дитини та особливості адміністративно-правового забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки.

Ключові слова: дитина, права дитини, адміністративно-правове забезпечення, право на вільне висловлювання думки.

В статье рассматривается сущность права на свободное высказывание мысли. Исследовано понятие административно-правового обеспечения прав детей в Украине. Проанализированы основные права ребенка и особенности административно-правового обеспечения права ребенка на свободное высказывание мысли.

Ключевые слова: ребенок, права ребенка, административно-правовое обеспечение, право на свободное высказывание мысли.

In the paper an essence of the right to free expression is characterized. Concept of the administrative legal providing of children rights in Ukraine is investigated. Basic rights of a child and features of the administrative legal support of the children right to free expression are analyzed.

Keywords: child, rights of a child, administrative legal providing, right to free expression.

У сучасному демократичному суспільстві особливе місце посідає забезпечення прав людини, а особливо дитини. Тому в нашій державі назріла потреба у формуванні належного механізму адміністративно-правового забезпечення прав дитини та їх захисту.

На сьогодні в Україні окрему увагу привертає право дитини на вільне висловлювання думки. Серед політичних прав і свобод громадян свобода слова посідає особливе місце, будучи одним з найважливіших конституційних прав людини. Обстоюючи ідею примату цієї фундаментальної свободи, французький просвітитель Вольтер писав: “<...> немає в людей ніякої свободи без свободи висловлювати свої думки”. Зараз свобода слова довгий час знаходиться в забутті, прагне знову піднятися до рівня, визначеного для неї Вольтером. Про неї знову говорять після тривалого затишшя. Без свободи думки і слова неможливе нормальне життя суспільства, бо вона лежить в основі інших найважливіших свобод, таких як свобода друку, свобода творчості та ін. Однак свобода слова не може бути абсолютною. У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права зазначено, що користування свободою думок накладає особливі обов’язки й особливу відповідальність, тому пов’язане з деякими обмеженнями. Вони стосуються прав інших осіб, їх репутації, а також охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров’я і моральності населення [1].

Водночас у нашій державі в адміністративно-правовому забезпеченні цього права існують прогалини, які потребують негайного усунення.

Проблеми адміністративно-правового забезпечення прав дитини є також предметом розгляду адміністративного права. Зокрема, їм присвячені окремі праці вітчизняних та зарубіжних науковців-адміністративістів В.Б. Авер'янова, І.В. Арістової, І.П. Голосніченка, О.М. Бандурки, Р.А. Калюжного, С.Г. Стеценка, окремих аспектів адміністративно-правового забезпечення прав і свобод дітей торкалися у своїх дослідженнях В.Т. Білоус, В.О. Заросило, Т.Г. Корж-Ікаєва, О.І. Логвиненко, Т.О. Проценко, Л.А. Савченко та ін.

Поза сумнівом, дослідження адміністративно-правового забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки повинно бути покладено в основу адміністративної реформи в державі та сприяти вирішенню важливих проблем в соціальному середовищі дитини і принести практично цінні для юриспруденції результати. Разом з тим, удосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки є необхідним для суспільства.

Таким чином, **метою пропонованого дослідження** є правова характеристика адміністративно-правового забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки в Україні.

Думка як результат, продукт мислення відображає пізнання навколишнього світу і самого себе в цьому світі і втілюється в уявленнях, поглядах, ідеях, переконаннях. Свобода думки характеризує духовну свободу людини, її внутрішній світ, тому сама по собі вона не може бути предметом регулювання правом. Разом з тим, мислення, думки лежать в основі будь-якої діяльності людини, зумовлюють її соціальну активність, взаємини з іншими людьми, суспільством, державою, тобто виражаються зовні. Формою думки є її мовне, словесне вираження (усне або письмове), інші знакові системи спілкування, наприклад, художні форми. Гарантування Конституцією України кожному свободи думки означає з точки зору правових вимог невтручання держави в процес формування власних думок і переконань людини, захист від будь-якого іншого втручання, недопущення будь-якого ідеологічного диктату, насильства або контролю над особистістю [2].

Думки дитини втілені в її переконаннях і характеризують її внутрішній світ, зміст свідомості, визначають індивідуальність. Думки – більш рухливий елемент свідомості. Переконання – стійка система поглядів, що характеризує ціннісні орієнтації особистості. Мислення і думка як результат, продукт – природна і невід'ємна властивість людини, в тому числі й дитини, пов'язана з процесом постановки та вирішення нею практичних і теоретичних питань. Думка не може бути залежною. Конституційне ж закріплення свободи думки гарантує кожному свободу формування власних думок і переконань без втручання держави. Якщо думка може бути прихована від інших, не виражена усним або друкарським способом і залишитися лише надбанням самої дитини, то свобода слова, гарантована Конституцією, дає можливість безперешкодно висловлювати свої думки, передавати їх іншим людям. Свобода слова може бути реалізована тільки в умовах демократичного режиму, який зацікавлений у прояві різноманіття думок з різних питань життєдіяльності суспільства і держави. Тоталітарні режими різними способами, не виключаючи і масових репресій, намагаються досягти загального одностайності. Однак це – недосяжне завдання: можна лише обмежити або заборонити свободу слова, свободу вираження поглядів [1].

Свобода слова – це гарантована державою можливість безперешкодно висловлювати свою думку і переконання з найрізноманітніших питань суспільного, державного, іншого характеру за допомогою усного або друкованого слова, на зборах, мітингах, іншими засобами. Право вільно висловлювати свою думку, як

це формулюється в міжнародно-правових актах, включає свободу дотримуватися своїх поглядів та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими способами без будь-якого втручання з боку державної влади і незалежно від державних кордонів (ст. 19 Загальної декларації прав людини, ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод).

У статті 13 Конвенції ООН “Про права дитини” визначено, що кожна дитина має право на вільне висловлювання, тобто “свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини” [3]. Конституція України в статті 34 гарантує кожній людині право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [2]. Враховуючи те, що правовий статус дитини в нашій державі має особа до досягнення нею повноліття, тобто вісімнадцяти років, дитина теж має визначене право [4]. Більш детально законодавець визначає право дитини на вільне висловлювання думки в статті 9 Закону України “Про охорону дитинства”, в змісті якого зазначено, що кожна дитина має право на вільне висловлювання особистої думки, формування власних поглядів, розвиток власної суспільної активності, отримання інформації, що відповідає її віку. Це право включає свободу розшукувати, одержувати, використовувати, поширювати та зберігати інформацію в усній, письмовій чи іншій формі, за допомогою творів мистецтва, літератури, засобів масової інформації, засобів зв’язку чи інших засобів на вибір дитини. Про що вже згадувалось і в Конституції України.

Дитині на рівні з дорослими має надаватися доступ до інформації та матеріалів з різних національних і міжнародних джерел, особливо тих, які сприяють здоровому фізичному і психічному розвитку, соціальному, духовному та моральному благополуччю.

Держава гарантує дітям можливість звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації та їх посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення [5].

Адміністративно-правове забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки залежить певною мірою від дорослих. Адже діти іноді навіть не знають, що мають таке право, а знаючи, не завжди можуть донести свою точку зору чи своє відношення з певних проблем (важливих для дітей) до осіб, які впливають на прийняття рішення. Задля забезпечення цього права низка обов’язків покладається на систему державних органів та окремих посадових осіб.

Адміністративно-правове забезпечення прав дитини в Україні здійснюється органами державної влади, серед яких важливе місце посідають органи виконавчої влади.

Органи виконавчої влади реалізують функції держави, виконуючи положення Конституції і законів України, актів Президента України, а також нормативні акти органів державного управління вищого рівня.

Кожен орган виконавчої влади має офіційне найменування та повноваження використовувати різні атрибути з державною символікою (штамп, бланки з офіційними найменуваннями тощо). Систему органів виконавчої влади, форми та методи їх діяльності визначають Конституція та закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України та ін.

Діяльність цих органів має вторинний, підзаконний, виконавчо-розпорядчий характер, бо вони здійснюють свої функції на підставі й на виконання закону. Але, реалізуючи свою компетенцію, виконуючи положення законів і правових актів інших державних органів, органи виконавчої влади мають повноваження розпоряджатися з конкретних питань і приймати підзаконні нормативні акти.

В органах виконавчої влади, починаючи з центральних і закінчуючи місцевими (районними), всі службовці (за винятком обслуговуючого персоналу, який тільки створює умови для нормального функціонування органу) здійснюють різні функції управління, а їх праця є одним із видів управлінської діяльності. На підприємствах, в установах їх працівники виконують різну за характером роботу. Одна частина працівників (більша) зайнята безпосередньо у виробничому процесі або процесі соціального обслуговування, вони виробляють певну продукцію (матеріальні цінності, послуги). Інша, значно менша частина працівників здійснює управлінську, владно-організаційну діяльність. Ця діяльність не є основною для підприємства (установи), але вона забезпечує, створює належні умови для основної – виробничої діяльності або діяльності з соціального обслуговування.

З наведеного вище можна зробити висновок про те, що орган виконавчої влади (державного управління) – це організація, яка є частиною державного апарату, має певну компетенцію, структуру, територіальний масштаб діяльності, утворюється в порядку, встановленому законом або іншим правовим актом, володіє певними методами роботи, наділена повноваженнями виступати за дорученням держави й покликана в порядку виконавчої діяльності здійснювати керівництво економікою, соціально-культурним будівництвом і адміністративно-політичною діяльністю.

Право дітей на вільне висловлювання думки забезпечується Президентом, Кабінетом Міністрів, Верховною Радою, але центральне місце в системі організації їх забезпечення належить Міністерству освіти і Міністерству молоді та спорту України. Прогалини в міжвідомчій взаємодії на практиці часто призводять до відчуження дітей від участі в прийнятті рішень, які їх стосуються, та порушення їх права на вільне висловлювання думки.

В окремих випадках право дитини на вільне висловлювання думки може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя.

Отже, ключовим елементом в адміністративно-правовому забезпеченні прав і свобод дитини є законодавство України. Його розвиток визначає основні напрями перебудови діяльності держави в напрямі їх забезпечення. Водночас у цій сфері існують значні проблеми. Їх виявлення та вирішення має позитивно позначатися на реформуванні всієї адміністративно-правової системи. Тому вважаємо, що адміністративно-правове забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки та отримання інформації – це регламентована адміністративно-правовими нормами діяльність органів державної влади, а також інших учасників відносин, що складаються у сфері забезпечення прав дитини, яка спрямована на створення умов для надання дитині корисної для неї інформації та вільне висловлювання нею думки, і встановлена адміністративно-правовими нормами система гарантій такого забезпечення.

Адміністративно-правовий механізм забезпечення права дитини на вільне висловлювання думки має працювати з урахуванням принципів:

- забезпечення конституційних прав дитини на свободу думки та слова, недопущення їх порушення;
- ефективного використання потенціалу школи та інших підприємств і установ державної та комунальної власності, які є суб'єктами створення умов для розвитку та захисту прав дитини, тощо;
- створення умов для своєчасного, якісного й ефективного інформаційного забезпечення дітей та їх вільного висловлювання;
- дотримання принципів міжнародних документів.

Таким чином, підсумовуючи наведені вище дослідження, можемо зазначити, що інститут прав дитини є невід'ємною частиною інституту прав людини, який має природні особливості формування та розвитку. У сучасному законодавстві України відбуваються значні трансформаційні зміни, спрямовані на його вдосконалення та ціннісне переосмислення щодо забезпечення прав дитини. Враховуючи зміст статті 3 Конституції України, вважаємо за необхідне визнати дитину найвищою соціальною цінністю українського суспільства, а належне державно-правове забезпечення прав дитини, в тому числі й на вільне висловлювання думки, – високим показником демократії в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Право на свободу думки та слова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua-referat.com/Право_на_свободу_думки_і_слова.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Конвенція ООН про права дитини. – К. : ТМ ПрінтІксПрес, 1999. – 23 с.
4. Сімейний Кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
5. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 30. – Ст. 142.
6. *Hammarberg T.* The UN Convention on the Rights of the Child – and How to make it Work // *Human Rights Quarterly*. – 1990. – 100 p.
7. *Pais M.S.* The UN Conventions on the Rights of the Child // *Bulletin of Human Rights*, 91/2. *The Rights of the Child*. UN. New-York. – 1992. – P. 72–73.
8. *Cantvelli N.* The history, content and impact of the Convention on the Right of the Child // *Understanding Children's Rights Center, University of Gent. Belgium*. – 1998. – P. 378.
9. *The Moral and Political Status of Children*/ Ed. Archard D., Macleod C.M. – University of Victoria (Canada), 2002. – 250 p.
10. *Стеценко С.Г.* Адміністративне право України : навчальний посіб. / С.Г. Стеценко. – К. : Атіка, 2007. – 624 с.

Отримано 08.04.2014